

Osmanlı Dönemi'nde Rize ve Çevresinde Kurulan Para Vakıfları (1859-1913)

İsmail Kıvrım*

Öz

Para vakıfları daha çok sosyal amaçlara yönelik olarak kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nde eğitim, bayındırlık, sağlık hizmetleri ile dinî ve hayrî hizmetlerin büyük kısmı para vakıfları tarafından karşılanmıştır. Ayrıca ekonomik yönden sıkıntı çeken esnaf ve halkın nakit para ihtiyacını da para vakıfları sağlamıştır.

Rize ve çevresinde 1859-1913 yılları arasında kurulan 130 adet para vakfı ise mahalle ve köylerde faaliyet gösteren dinî ve sosyal kurumların yaşaması ve faaliyetlerinin devam ettirilmesi için kurulmuştur. Bu vakıflar aynı zamanda buldukları yerde halkın nakit para ihtiyaçlarını da karşılamışlardır. Belli muamele oranları ile aşırı faizciliğin de önüne geçmişlerdir. Bu çalışmada Osmanlı Devleti döneminde Rize ve çevresinde kurulan para vakıflarının sayıları, vakıf kurucularının özellikleri ve sosyal statüleri vakfedilen para miktarları ve hizmet amaçları belirtilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Rize, vakıf, mescit, cami, para vakfı.

The Cash Waqf Founded in *Rize* And Its Surroundings in The Ottoman Period of 1859-1903

Abstract

The cash waqfs were established mostly for social purposes. In the Ottoman Empire, the educational and the medical services, public works also the majority of religious and the charity services were provided by the cash waqfs. Furthermore, they maintained cash for the craftsmen and people who were in desperate need of money.

130 cash waqfs founded in Rize and its surroundings between 1859 and 1913 to keep the religious and social services in the villages and nearby districts active. Moreover, they provided cash requirements of the people in the vicinity. Thus they prevented excessive interest rates by claiming decent operational charges. In this paper, the numbers and the social status of the waqf founders, the amount of endowed money and the purposes of the waqfs established in Rize and surroundings in the periods of Ottomans have been examined.

Keywords: Rize, waqf, mosque, cash-waqfs

* Doç.Dr., Gaziantep Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi; ikivrim@hotmail.com

Giriş

Türk tarihinin sosyal, kültürel ve ekonomik hayatında rol oynamış olan dinî, hukukî ve sosyal yönleri bulunan kurumlardan biri de vakıftır (Yediyıldız, 1999: 17). Başka bir ifadeyle vakıf, hukukî bir akid olup; bununla, bir kimsenin Allah'a yakın olma amacıyla menkul veya gayrimenkul, mülk veya emlâkini dinî, hayrî ve sosyal bir gaye için ebediyen tahsis etmesidir.

Vakfın menşei İslâmiyet'ten öncelere kadar uzanmaktadır (B. Köprülü, 1951: 479-483). Yardımlaşmanın tarihi insanlık tarihi kadar eski olduğundan İslâm dışı pek çok hukuk sisteminde vakfa benzer müesseseler vardır (F. Köprülü, 2005: 309). İslâmiyet'te ilk vakıf, Hz. Peygamberin vasiyet yolu ile fakir Müslümanlara vakfettiği Fedek arazisidir. Malî durumu iyi olan sahabeler de Hz. Peygamber'in bu davranışını örnek alıp uygulamışlardır. Müslüman Türkler de aynı yolu takip ederek vakıf müessesesini devam ettirmişlerdir.

Vakıflar, İslâm devletlerinde büyük önem kazanmış, sosyal ve iktisâdi hayat üzerinde asırlarca derin tesirler bırakmış dinî-hukukî müesseselerdir. Bütün Türk- İslâm devletlerinde âdeta bir yarış halinde gelişen vakıflar, bilhassa Osmanlı Devleti'nde tekâmülünün zirvesine ulaşmış (Halaçoğlu, 1995: 155) ve Türk kültür hayatında son derece önemli rol oynayan müesseselerden biri olmuştur (Yediyıldız, 2003: VII). Bu kurumlar Osmanlı toplumunda sosyal hayatın hemen hemen her alanında kendine yer bulmuş; günümüzde kamunun sunmuş olduğu pek çok hizmet, geçmişte, İslâm'ın ilk dönemlerinden itibaren, vakıflar tarafından yerine getirilmiştir. Osmanlı döneminde zirvesini yaşayan bu kültür bir medeniyete dönüşmüş; padişahтан, devletin en ücra köşesindeki reayaya (Halka) kadar pek çok kimse vakıf kurmuştur. Camiler, mescitler, medreseler, hastaneler, tekkeler, çeşmeler, suyolları gibi dinî ve sosyal pek çok kurum zengin ve hayırsever kimseler tarafından hem hizmete açılmış; hem de hayatiyetlerini sürdürebilmeleri için kurulan vakıflarla ayakta tutulmaya çalışılmıştır. Bu vakıflara akar yani gelir olmak üzere kimi zaman menkul yani para, kimi zaman tarla, bağ, bahçe, han, hamam, bedesten dükkân gibi gayrimenkuller vakfedilmiştir.

Bu çalışmada Osmanlı Devleti döneminde Rize ve çevresinde kurulan para vakıflarının sayıları, vakıf kurucularının özellikleri ve sosyal statüleri vakfedilen para miktarları ve hizmet amaçları belirtilmeye çalışılacaktır. Ancak bunları belirtmeden önce Osmanlı Devleti'nde para vakıflarının uygulanışı hakkında bilgi verelim.

1- Para Vakıfları

Vakfeden (vâkıf) tarafından nakit para ile oluşturulan vakıflara para vakıfları denilmektedir. Para vakıflarının diğer vakıflardan ayırt edilmesini sağlayan en önemli özelliği vakfedilen malın tamamı veya bir kısmının işletilmek üzere vakfedilmiş nakit paradan oluşmasıdır.

Para vakıflarını Hanefî mezhebi dışındaki diğer fıkıh mezhepleri caiz görürken (Akgündüz, 1996: 215-216), Hanefî mezhebinde ise Ebu Hanife'nin talebesi İmam Züfer dışında hiçbir hukukçu tarafından caiz görülmemiştir (Mandaville, 1998: 128-129). Araştırmacılar tarafından Osmanlılara özgü bir uygulama olduğu ifade edilen para vakıflarının Osmanlı Devleti'nin yükselme devrinde Osmanlı uleması arasında münakaşa konusu olduğu görülmektedir. Osmanlılarda para vakıflarının ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı konusunda tatmin edici bir bilgi olmamasına rağmen (Özcan, 2003: 10) ilk para vakıflarına II. Murad (1421-1451) ve Fatih (II. Mehmed) (1451-1481) devirlerinde rastlanmaktadır. Bilinen ilk para vakfı 1423'te Edirne'de kurulan Yağcı Hacı Muslihiddin'in vakfidir (Mandaville, 1998:130). Ayrıca Fatih Sultan Mehmed, kârı ile yeniçeri ocaklarına verilecek etlerin zamanla oluşacak fiyat artışını karşılamak gayesiyle 24.000 altın vakfetmiştir (Çağatay, 1971: 48).

İslâm hukukuna dair kitaplarda küçük bir hukukî mesele olan para vakıfları meselesi, Osmanlı Devleti'nde uygulamada önem kazanmasıyla, nakit para vakfının cevazı Osmanlı hukukçuları ve şeyhülislâmları arasında uzun süre münakaşa konusu olmuştur. Özellikle para vakıflarının işletilmesi ile ilgili uygulamalarda mu'âmele-i şer'îye (Vakıf paranın kâr getirecek usulde işletilmesi) usulünün tabiki ve usulün de "faiz" uygulamasına benzer bir ilgisinin bulunması, bu sebeple paranın mu'âmele yolu ile işletilmesinden elde edilen gelirin faiz değil de meşru olması ihtimaline binaen ulema arasında

ihtilâf çıkmış, ilmi tartışmalara yol açmıştır. Bu bakımdan konu, vakıf hukukunda önemli bir bölüm işgal eder hale gelmiş, hatta bu konuda devrin ilim çevrelerince leh ve aleyhte olmak üzere müstakil eserler kaleme alınmıştır.¹

Para vakıfları üç şekilde işletilmektedir: Birincisi müdârebe şirketi (bir taraftan sermaye, diğer taraftan çalışmak ve emek konmak üzere anlaşılan şirkettir) kurularak elde edilen kârın tasadduk edilmesi, ikincisi fakirlere ve muhtaçlara nema (faiz) alınmaksızın borç verilmesi (karz-ı hasen) ve üçüncüsü kârın bir hayra sarf edilmesi şartı ile bir ribh (kâr) karşılığı ödünç verilmesidir (Kurt, 1996: 48-49).

Para vakıfları yaygın geleneğe göre, müteveli eliyle, "...onu on bir buçuk..." (%15) nispetinde bir gelir karşılığında ihtiyaç sahiplerine kredi olarak vermek suretiyle işletilmişlerdir. Bu durum vakfiyelerde; "...rehn-i kavî ve kefil-i melî veya ikisinden biri ile onu on bir buçuk hesabı ile muâmele-i şer'îyye veya murâbaha-i mer'îyye ile bâ-yedd-i müteveli beher sene 'alâ vechi'l helâl istirbâh ve istiğlâl oluna...", şeklinde geçmektedir. Hemen bütün para vakıflarının vakfiyelerinde geçen bu hukuki hüküm biraz açıklanacak olursa; Rehn-i kavî, borcu karşılayabilecek bir rehin, teminat, kefil-i melî, borçlu borcu ödeyemediği zaman borcu ödeyecek kadar zengin olan kefil, onu on bir buçuk hesabı, %15 kâr veya ribh,²istirbâh, kâr getirmek için paranın işletmeye verilmesi, istiğlâl, gelir getirme, işletme tarzına da "muâmele-i şer'îyye veya murâbaha-i mer'îyye" veya sadece muamele veya murabaha denilir. Muâmele-i şer'îyye, vakıf paralarının işletme usulünün İslam hukukundaki "bey'ü'l-ine" denilen satım akdi esas alınarak geliştirmiş bir usuldür.³ "Murâbahâ-i mer'îyye" ise, ticaret mu-

amelesinde uyulması gereken veya devletin belirlediği kar haddi için kullanılmıştır (Alkan, 2006: 757-758).

Para vakıfları kuruluş amaçları açısından değerlendirildiğinde çok geniş bir faaliyet alanı ortaya çıkmaktadır. Prensipte olarak şunu söylemek mümkündür. Para vakıfları vakıf müessesesinin bir şubesi olarak başta dinî kurumlar olmak üzere eğitim ve sağlık kurumlarının finansmanı ile her türlü bayındırlık faaliyetinin yürütülmesinde etkin bir rol oynamışlardır (Özcan, 2003: 280). Yine bu kurumlar hayır yapmak isteyen ancak yeterli malî gücü olmayan, ya da malî gücü yeterli olmakla birlikte vâkif olmaya elverişli olmayan kişilerin de hayır yapmalarına imkân tanımıştır. Bir de para vakıflarının, ihtiyaç sahiplerini daha yüksek faiz oranlarıyla tefecilik yapanların elinden kurtarma ve onlara uygun şartlarda kredi sağlama gayesine yönelik kurumlar olduğu söylenebilir.

Osmanlı dönemi para vakıfları ile ilgi genel ve özel pek çok çalışma yapılmış olup, bu vakıfların işleyişi, özellikleri, kuruluş amaçları ve çeşitli yönleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır (Çınar-Koyuncu Kaya, 2015: 82-93).

2- Rize ve Çevresinde Kurulan Para Vakıfları

Rize, incelediğimiz dönemde Trabzon Vilâyeti'ne bağlı Lazistan Sancağı'nın merkez kazası olup, Rize merkezi ile birlikte Kurâ-yı Seb'a (İkizdere), Mapavri (Çayeli) ve Karadere nahiyelerine ayrılmıştır. Nitekim Rize'de, gerek merkez, gerekse nahie ve köylerinde karşılaştığımız vakıf kurma geleneği, diğer Osmanlı şehir ve beldelerinde olduğu gibi yaygın bir uygulama alanı bulmuş; pek çok dinî ve sosyal hizmet vakıflar aracılığıyla yerine getirilmiştir.

Çalışmanın konusu, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)'nden ve Rize şer'îyye sicillerinden tespit edilen Rize Kazası ve çevresinde 1859-1913 yılları arasında kurulmuş 130 adet para vakfını içerir. Bu 130 para vakfının 64'ü hem vakfiye defterlerinde hem de şer'îyye sicillerine kaydedilirken, 50'si sadece vakfiye defterlerinde ve 16'sı da sadece şer'îyye sicillerine kaydedilmiştir. Tablo 1'de görüldüğü üzere bu vakıfların % 60'ı Rize merkezine bağlı mahalle ve köylerde kurulmuştur (79 adet). Bunu 24 adetle Kurâ-yı Seb'a, 15 adetle Mapavri ve 12 adetle Karadere Nahiyesi takip etmiştir.

1 Ebusuûd Efendi'nin risalesi; "Risâle fi Vakfi'l-Menkûl ve'n-Nukûd", İmam Birgivi'nin risaleleri; "es-Seyfû's-Sarim fi Ademi Cevazi Vakfi'l-Menkuli ve'd- Derâ'him"; "İkâzu'n-Nâ'imin ve İfhâmu'l-Kâsirîn"

2 Ribh, kar anlamına gelir. Ticari bir muamelede zarar bulunmadığı zaman, anaparanın üzerindeki fazlalığı ifade eder. Zarar çıkarsa kardan (ribh) söz edilemez. "İlzâm-ı ribh" kararı gerekli kılmak demektir. Vakıftan nakit para verirken, karz (ödünç) olarak mı yoksa elde edilecek karı paylaşmak amacıyla mı verildiği bu terimle belirlenir (Akgündüz, 1996: 224-225).

3 Buna göre, bir malın veresiye olarak satılıp, alıcıya teslim edildikten sonra, yine alıcıdan peşin, ama daha az bir bedelle satın alınmasıdır. Bu uygulama ile kişi veresiye alıp, peşin satarak ödünç para bulmak ve para sahibine de bir miktar para kazandırmaktadır (Akgündüz, 1996: 225).

Tablo 1: Para vakıflarının yerleşim yerlerine göre adet ve yüzde dağılımı

No	Yer adı	Adet	Yüzde
1	Rize merkez	14	10,77
2	Rize merkez köy	65	50
3	Kurâ-yı Seb'a	24	18,46
4	Mapavri	15	11,54
5	Karadere	12	9,23
Toplam		130	100

Bu 130 para vakfının, 119'unu hayırseverler yalnız başlarına kurarken, 5 vakfı üç kişi, 3 vakfı dört kişi, 2 vakfı iki kişi ve 1 vakfı da beş kişi kurmuştur.

Bu vakıfların en erken tarihlisi 15 Cemâziyelâhîr 1275/ 20 Ocak 1859'da Rize merkez Babek Mahallesi'nden el-Hâc Osman Efendizâde el-Hâc Hasan Efendi'nin 4.000 kuruşluk vakfı iken (VGMA, 582: 514; RŞS, 1488: 103), en son tarihli olanı ise, 17 Zilhicce 1331/17 Kasım 1913'de Rize Kazası'na tâbi Leroz Mervan Köyü'nden Sarı Hasanoğlu Ali Efendi bin Ali'nin 1.000 kuruşluk vakfidir (VGMA, 604: 188).

Vakıf kurucularının unvan ve lakaplarını vakfiyelerden tespit edebilmekteyiz (bk. Tablo 2). Osmanlı toplumunda bireyler, sahip oldukları meslekî, dinî ve sosyal özelliklere bağlı olarak unvan ya da lakaplarla anılırlardı. İslam dininin temel ibadetlerinden olan hac, belli bir mal varlığı olan kimselerin yerine getirmesi gereken bir vazifedir. Zira ulaşım zorlukları ve maddi imkânsızlıklar hacca gitmek gibi uzun bir yolculuğun yapılmasını büyük oranda engelledi. Nitekim hacı olan kimselerin, İslami şartlardan birisini yerine getirmelerinin yanı sıra, Osmanlı toplumunda belli bir saygınlık kazandığı söylenebilir. İncelenen dönemde 155 vakıf kurucusunun altısı "hacı" unvanlı iken dokuzu hem hacı hem de "efendi" ve birer de hacı unvanı ile birlikte "ağa" ve "kaptan" unvanına sahiptirler. Osmanlı toplumunda bir diğer saygınlık unvanı da "efendi"dir. Efendi unvanı, Osmanlılarda 15. yüzyılın ikinci yarısından sonra tahsil ve terbiye görmüş insanlar için kullanılarak çelebi sözünün yerini almış, ilmiye sınıfına mensup olanlarla diğer bazı devlet adamlarına bu şekilde hitap olunmuştur. 155 vakıf kurucusundan 81'i efendi unvanlı iken dokuzu hacı unvanı ile birlikte efendi, yine dokuzu "hafız" ile birlikte efendi ve bir de kaptan ile efendi unvanlıdır. Bir başka ifade ile vakıf kurucularının % 63'ü efendi unvanlıdır.

Diğer unvanlı vâkıflar ise askerî unvan olan "çavuş"-tan dört ve "ağa" iki, dinî bir unvan olan "molla"-da dört kişidir. Hiç bir unvana sahip olmayan yani sıradan kişilerin kurduğu vakıf sayısı 38'dir (% 23).

Tablo 2: Vakıf kurucularının unvanları

No	Unvan	Adedi
1	Efendi	81
2	Unvanı olmayan	38
3	Efendi hafız	9
4	Hacı-Efendi	9
5	Hacı	6
6	Molla	4
7	Çavuş	4
8	Ağa	2
9	Hacı Kaptan	1
10	Hacı Ağa	1
Toplam		155

İncelenen 130 vakfın kurucusunun tamamı erkeklerden oluşmaktadır. Bunlardan 80 (% 61,54) vâkıf tesis ettikleri vakıfların yönetimi (tevlîyeti) için, yaşadıkları sürece kendilerinin, vefatlarından sonra erkek çocuklarının en büyüğünün, akıllı, güzel ahlâklı olanlarının, bunların vefatından sonra bunların çocuklarının yönetici olmasını şart koşmuştur. Vakıf kurucularının 38'si (% 29,23) ise yaşadıkları sürece kendilerinin, vefatlarından sonra köy/mahalle ahalisinin seçeceği güvenilir bir kimsenin vakfının yöneticisi olmasını istemişlerdir. 7 (% 5,38) vâkıf ise kendisi yönetici olmayıp, köy ahalisinden seçtikleri kişileri yönetici yapıp bunların vefatından sonra yine köy ahalisinin seçeceği mutemet/güvenilir bir kişinin, hâkimin onayı ile vakfın yöneticisi olmasını istemişlerdir. 4 (% 3,08) vâkıf ise yine kendileri yönetici olmayıp, aynı köyden bir başkasını yönetici tayin etmiş, onun vefatından sonrada tayin ettikleri kişinin çocuklarının yönetici olmasını istemişlerdir. Bir (% 0,77) vâkıf ise yaptırdığı medresenin müderrisini vakfının yöneticisi olmasını istemiş, müderrisin vefatından sonra ise köy ahalisinin seçeceği mutemet/güvenilir bir kişinin hâkimin onayı ile vakfının yöneticisi olmasını istemiştir. Ayrıca üç vâkıf, vakfının yöneticisi olan mütevellîye ücret ve-

rirken (VGMA, 589: 73; VGMA, 589: 231; VGMA, 589: 73) diğerlerinde ücret tespit edilmemiştir. İki vâkıf, vakfına mütevelliyi denetleyen nâzır da atamıştır (RŞS, 1503: 133; RŞS, 1501: 97).

Rize ve çevresinde kurulan 130 para vakfına vakfedilen para cinsi kuruş ve Mecidiye altınıdır. Vakfiyelerde Mecidiye altının değeri de 100 kuruş olarak belirtilmiştir. Nitekim bu para vakıflarında toplam 209.762 kuruş ve 158 adet mecidiye altını vakfedilmiştir. Tablo 3'den de görüleceği üzere bu vakıflara genellikle 1.000 kuruş vakfedilirken (54 adet % 41,53) bunu 2.000 kuruş takip etmiştir (24 adet % 18,5). Üçüncü sırada 23 adetle 1.500 kuruş (% 17,7) gelirken bunları altışar adetle 4.000 ve 3.000 kuruş (% 9,2) izlemektedir. Bunları üç adetle 5.000 kuruş (% 2,3) ve iki adetle 2.500 kuruş (% 1,53) olduğu görülür. Birer adet 4.227 kuruş (% 0,76), 1.600 kuruş (% 0,76), 1.400 kuruş (% 0,76), 1.300 kuruş (% 0,76), 1.053 kuruş (% 0,76), 900 kuruş (% 0,76) ve en düşük miktar olan 750 kuruş (% 0,76) izlemektedir. Yine Tablo 3'de de görüldüğü gibi beş vakıf Mecidiye altını vakfetmiştir. Ancak bir vâkıf Mecidiye altını ile kuruşu birlikte vakfetmiştir (34 adet mecidiye altını ve 32 kuruş (RŞS. 1499: 138).

Bu vakfedilen paraları işletilmesiyle ilgili örneklerle şer'iyee sicillerinde rastlanmamıştır. Bu nedenle bu vakıflardan kimlerin faydalandığını tespit edemiyoruz. Ancak nakit para ihtiyacı olan esnaf, tüccar veya sıradan kişilerin faydalandığı düşünülmektedir.

Rize ve çevresinde kurulan 130 adet para vakfındaki ribh hadleri ele alındığında, bunlardan 27'sinde ribh % 15 (onu on bir buçuk hesabı üzre istirbâh olunup) iken bir tanesinde ribhın yürürlükteki murabaha nizamnamesine göre olması belirtilmiştir. Geriye kalan 102 para vakfında ise hiçbir oran belirtilmeyerek sadece "istirbâh oluna" denilerek paraların işletilmesi istenmiştir.

Ancak bu 102 vâkıftan 12'si yıllık gelir miktarını belirtmiştir. Bu oranlarda % 15'e tekabül etmektedir. Nitekim bu dönemde yürürlükte olan murabaha nizamnamesi de oranı % 15 olarak tespit etmektedir (Çağatay, 1971: 53)

Tablo 3: Vakfedilen para miktarları ve adetleri

No	Kuruş	Altın (Mecidiye)	Vakıf Adedi
1	750		1
2	900		1
3	1.000		54
4	1.053		1
5	1.300		1
6	1.400		1
7	1.500		23
8	1.600		1
9	2.000		24
10	2.500		2
11	3.000		6
12	4.000		6
13	4.227		1
14	5.000		3
15		9	1
16		10	1
17		32	1
18	32	34	1
19		73	1

Vakfiyelerde muameleye verilmek istenen paraların vadeleri bir yıllık olarak belirtilmiştir. Buna bağlı olarak görevlilere ödenen ücretler de yıllık olarak tespit edilmiştir. Bu vâkıflardan 33'ü gelirlerinin görevlilere verilecek miktarını belirtirken, 97'si gelir miktarını belirtmeden elde edilen gelirin tamamının verilmesini istemiştir (Bk. Ek-1, Ek-2, Ek-3).

Söz konusu 130 para vakfının vakfiyeleri tescil edilirken 71'i İmam-ı Azam'ın öğrencisi olan İmam Züfer'in görüşüne göre tescil edilmiş olup, 59'u hiç bir hukukçunun görüşü belirtilmeden tescil edilmiştir.

Tablo 4: *Dini ve sosyal kurumlara göre vakıfların adet ve yüzde dağılımı*

No	Dini ve Sosyal kurum Adı	Adedi	Yüzde
1	Cami	70	53,85
2	Mescit	39	30
3	Medrese	16	12,3
4	Mektep	2	1,54
6	Tekke	2	1,54
7	Kütüphane	1	0,77
Toplam		130	100

Tablo 4'de de görüleceği üzere buldukları yerde halkın dinî ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayan cami, mescit, medrese, mektep ve tekke gibi yerlerin görevlilerinin maaşlarını karşılamak, binaların tamir ve aydınlatılması için kurulan 130 para vakfının 70'i (% 53,85) bir dini kurum olan camiler için kurulmuştur. Rize'de cami görevlilerinin maaşını karşılamak üzere kurulan vakfa örnek vermek gerekirse, Sivelos Köyü'nün Hacı Sürür Mahallesi'nden Mustafa Efendi oğlu Osman Efendi'nin 10 adet Mecidiye altını (yüzlük) vakfidir. Osman Efendi vakfettiği bu parayı kâra (ribha) verilmesini ve elde edilen yıllık 150 kuruşu, aynı mahallede bulunan caminin hitabetine verilmesini istemiştir (VGMA, 588: 218). Yine tablo 4'de görüldüğü üzere ikinci sırada bir diğer dini kurum olan mescit (39 adet, % 30) vakıfları gelmektedir. Mescit vakfına örnek vermek gerekirse, Rize merkez mahallelerinden Peripul Mahallesi ahalisinden Hacı Mahmudzâde Hacı İsmail Efendi'nin 1.000 kuruşluk para vakfını verebiliriz. Hacı İsmail Efendi geliri aynı mahalledeki mescitte hizmet eden efendiye verilmek üzere vakfettiği 1.000 kuruşun %15 oranında kâra verilmesini istemiş, elde edilen 150 kuruşun tamamını mescitteki görevliye verilmesini şart koşmuştur (VGMA, 587: 6; RŞS. 1496: 113).

Rize ve çevresinde kurulan vakıflardan 16'sı (% 12,3) da bir eğitim kurumu olan medreseler için kurulmuştur. Örneğin, Rize Kazası'na tâbi köylerden Zavendik Köyü'nden Çarlık oğlu Ali Efendi ibn Halid'in geliri aynı köyde 13 hücreli (odalı) olan medresenin müderrisine verilmek üzere vakfettiği 5.000 kuruşluk vakıftır. Ali Efendi 5.000 kuruşun ir-

bah ve istirbâh olunup senelik gelirinin tamamını medresenin müderrisine verilmesinin istemiştir (VGMA, 596: 221; RŞS, 1506: 59).

Bir diğer eğitim kurumu olan mektep için Rize'de iki vakıf kurulmuştur (% 1,54). Mektep vakfına örnek olarak, Rize Kazası'na tâbi Concik Köyü'nden Molla Ahmed oğlu Mehmed Efendi ibn Reşid'in gelirinin tamamının aynı köyde yaptırdığı caminin yanında yine kendisinin yaptırdığı mektepte muallim olan kişiye verilmek üzere vakfettiği 1.000 kuruşluk vakıftır (VGMA, 589: 112; RŞS, 1499: 139).

Bir diğer dini kurum olan tekke içinde Rize'de iki adet para vakfı tesis edilmiştir. Bunlardan birisi Hacı Ahmed Şemseddin Efendi'nin, Pir Çelebi Mahallesi'nde kendi mülk arsası üzerine bir zikirhane ve tahtânî (aşağı) ve fevkanî (yukarı) iki şeyh odası ve bir kahve ocağı ve beş adet çilehaneden müteşekkil tekke inşa etmiştir. Yine bu tekkenin masraflarını ve görevlilerin maaşlarını karşılamak üzere kendi malından 3.000 kuruş vakfetmiştir. Hacı Ahmed Şemseddin Efendi 3.000 kuruşu % 15 (onu on bir buçuk hesabı üzere istirbah olunup) kâra verilmesinden elde edilen 450 kuruşun 100 kuruşuna tekkenin tamiratına ve aydınlatılmasında kullanılmak üzere zeytinyağı alınmasına, kalan 300 kuruşu da tekkenin postnişi olan şeyh efendiye verilmesini istemiştir (VGMA, 587: 100).

Rize ve çevresinde kurulan 130 para vakfından birisi de (% 0,76) bir diğer eğitim kurumu olan kütüphane içindir. Bu vakfı, İstanbul'da Fatma Sultan Camii'nde bir odada sakin olan Nakşibendî tarikatının Halidiye kolundan olan el-Hâc Ahmed Ziyaüddin Efendi ibn Mustafa ibn el-Hâc Abdurrahman tarafından kurulmuştur. Hacı Ahmed Ziyaüddin Efendi, Rize'de inşa ettirdiği kütüphaneye 100 cilt yazma ve 20 cilt çeşitli kitabını vakfetmiştir. Bu kitaplardan müderris, ulema ve öğrencilerin faydalanmasını istemiştir. Ancak müderris ve ulamaya ödünç kitap verilebileceğini, bunların da almak istedikleri kitabın kıymetinin iki katı kadar akçe veya kıymetli eşya rehin bırakmalarını istemiştir. Ayrıca Hacı Ahmed Ziyaüddin Efendi kütüphanenin giderlerini karşılamak üzere 5.000 kuruş vakfedip, bunun mütevelli tarafından istirbâh ve istibdâl olunup hâsıl olan gelirden, iki kütüphaneciyeye aylık 25'er kuruştan yıllık 600 kuruş ve mütevelliye de aylık 10 kuruştan yıllık 120 kuruş verilmesinin istemiştir (VGMA, 589: 231).

Çalışmamızın konusunu oluşturan bu 130 para vakfı kuruluş amaçlarına göre üç grupta incelenebilir:

Birinci grup, daha önce inşa edilmiş sosyal ve dinî kurumlara yapılan vakıflardır. Bu da kendi içerisinde kurucusu o köyden olanlar ve olmayanlar diye iki ayrılabilir. Bunların her ikisi de sosyal ve dinî yapılarda görev yapan görevlilerin ücretlerini ve bu yapıların aydınlatılmasını, tamir ve onarımını karşılamak için kurulmuştur. Rize ve çevresinde tespit ettiğimiz 130 para vakfının 67'si (% 51,54) bu gruba girmektedir. Bu vakıfların kurucularının altısı kendi köy ve mahallelerin dışındaki köy veya mahalledeki hayır kurumları için vakıf kurmuşlardır (Bk. Ek 1).

İkinci grup ise yeni inşa edilen sosyal ve dinî kurumlara yapılan vakıflardır. Bu da kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır. Bunların birincisi, hayır sahiplerinin kendi yaptırdıkları kurumları yaşatmak için meydana getirdikleri vakıflardır (1 adet). Bu grubun ikincisini, bir hayır sahibi veya köy ahalisi tarafından inşa edilen dinî ve sosyal kurumlara, bir başka hayır sahibi tarafından yapılan vakıflar oluşturur (45 adet). Rize ve çevresinde tespit ettiğimiz 130 para vakfının 46'sı (% 35,38) bu gruba girmektedir (Bk. Ek 2).

Bu iki grubun dışında olan, üçüncü vakıf türü de daha önce mescit olarak yapılmış, fakat bölge halkının ihtiyaçlarına cevap veremediği için camiye çevrilmiş olan yeni camilere yapılan vakıflardır. Rize ve çevresinde tespit ettiğimiz 130 para vakfının 17'si (% 13,08) bu gruba girmektedir (Bk. Ek 3).

Sonuç

Tanzimat sonrası devlet vakıf kurmaya müdahale ederek, vakıf yapacak kişinin binaları sağlam yapması, vakfın işlemesi ve tamirine yetecek derecede akar bırakmak zorunluluğunu getirmiştir. Bu durumda hem kişilerin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik durum hem de yeni çıkarılan mevzuatlarla 19. yüzyılın ortalarında yeni vakıf tesis etmek zorlaştırılmıştır. Nitekim hayırseverler, yeni vakıf kurmak yerine daha önce kurulmuş mevcut bir vakıf eserin bakım ve onarımını sağlamayı, cami,

mescit ve zaviye gibi binaların ısınma, aydınlatma, temizlik ve donatım giderlerini karşılamayı, burarlarda hizmet gören personelin ücret ve sosyal durumlarını düzeltmeyi, para vakıfları yoluyla karşılamaya gitmişlerdir. Nitekim vakıf kurma bilinci, zengin sınıftan halk tabanına yayılmıştır. Bunun sonucu olarak söz konusu yüzyılda para vakıflarında büyük bir artış yaşanmıştır.

Rize'de 1859-1913 yılları arasında 130 para vakfı kurulan kurulmuştur. Bu vakıflar cami, mescit gibi dinî, medrese, mektep, kütüphane ve tekke gibi sosyal kurumların faaliyetlerini sürdürmeleri ve onların görevlilerinin maaşlarını karşılamak üzere tesis edilmiştir. Bu vakıflara toplam 223.562 kuruluş vakfedilmiş olup miktar çokta büyük değildir. Yinede bu vakıflar 130 hayratın idamesini sağlamışlardır. İncelenen dönemde Rize'de kurulan para vakıflarının % 84'ü daha çok dini hizmet alanında faaliyet göstermişlerdir. Nitekim bu 130 vakıftan 109'u cami ve mescit için kurulmuştur. Cami ve mescitler İslâm'ın ilk devirlerinde itibaren ibadetin yanı sıra hem ilim öğrenilen hem de sosyal ve siyasî işlerin görüşüldüğü yerlerdir. Ayrıca bu kurumlar, örgün eğitim öğretimin sınırlı nispette kaldığı Osmanlı toplumunda kültürel etkileşimin merkezi olarak gelişmişlerdir.

Rize'de kurulan para vakıflarının %16'sında eğitim amaçlı kurulmuştur. Nitekim Osmanlı Devleti'nde bu dönemde eğitim hizmetlerini maarif nezareti karşılamaktadır. Ancak halk devletin yetişemediği durumlarda eğitim kurumlarının idamesi için de para vakıfları kurduğu görülmektedir.

Bu vakıflar, kuruldukları bölgede insanların dinî ve sosyal ihtiyaçlarını giderirken aynı zamanda da onların nakit para sorunlarını çözmüştür. Ancak bu paraları kimlerin aldığını ve niçin aldıkları tespit edilememiştir. Yinede bu para vakıfların bölgenin ekonomisinin gelişmesine katkı sağladığı düşünülebilir.

Kaynaklar

1. Arşiv Kaynakları

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA), Vakfiye Defterleri: 585, 586, 587, 588, 589, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606 ve 607.

Rize Şer'iyye Sicilleri (RŞS): 1495, 1496, 1499, 1500, 1501, 1502, 1503, 1504, 1506, 1508, 1509.

2. İnceleme Eserler

Akgündüz, Ahmet (1996). *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*. İstanbul.

Alkan, Mustafa. (2006). "Uşak Para Vakıfları (1890-1920). *Bellekten*. (LXX/258). 743-774.

Çağatay, Neşet (1971). "Osmanlı İmparatorluğunda Riba-Faiz Konusu Para Vakıfları ve Bankacılık". *Vakıflar Dergisi*. (1971/ IX), 39-56.

Çınar, Hüseyin- Koyuncu Kaya Miyase (2015). *Vakıflar Kaynakçası*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Halaçoğlu, Yusuf (1995). *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*. Ankara: TTK Yayınları.

Imber, Colin (2004). *Şeriatın Kanuna Ebussuud ve Osmanlı'da İslâmî Hukuku*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Kayaoğlu, İsmet (1976). "Vakfın Menş-i Hakkında Görüşler". *Vakıflar Dergisi*. (1976/XI). 49-55.

Köprülü, Bülent (1951). "Tarihte Vakıflar". *AÜ, Hukuk Fakültesi Dergisi*. (1951, 8/3). 479-518.

Köprülü, Fuat (2005). *İslâm ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*. Ankara. Akçağ Yayınları.

Kurt, İsmail (1996). *Para Vakıfları Nazariyat ve Tatbikat*. İstanbul: Ensar Neşriyat.

Mandaville, John E. (1998). "Faizli Dindarlık: Osmanlı İmparatorluğunda Para Vakfı Tartışması" (çev: Fethi Gedikli). *Türkiye Günlüğü*. (Yaz 1998/51). 129-144.

Özcan, Tahsin (2003). *Osmanlı Para Vakıfları, Kanûnî Dönemi Üsküdar Örneği*. Ankara: TTK Yayınları.

Yediyıldız, Bahaeddin (1999). "Osmanlılar Döneminde Türk Vakıfları Ya Da Türk Hayrat Sistemi". *Osmanlı*. (V). (ed.: Güler Eren). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Yediyıldız, Bahaeddin (2003). *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi*. Ankara: TTK Yayınları.

Ek 1: Daha önce inşa edilmiş cami, mescit, medrese, mektep ve tekkelere yapılan vakıflardır.												
No	VGMA d. No/ Sayfa	RŞS No/Sayfa	Vakıfın adı	Vakfiye tarihi Hicri/Miladi	Köyü/ Mahallesi	Vakfedilen Miktar (Kuruş)	Muamele oranı %	Vakıfın şartı ve görevilere verilen senelik miktar ve diğer harcamalar (kuruş)				
								İmam ve Hatip	Mualim	Şeyh	Müderris	Tamir ve aydınlatma
1	586/149		Bıçakçı oğlu Mehmed Efendi ibn Eyüb Efendi	29 Zilka'de 1302/ 9 Eylül 1885	Uma Tohli Köyü	1000	Belirtilmemiş	150				
2	587/100		el-Hâc Ahmed Şemseddin Efendi ibn eş-Şeyh Osman Efendi	5 Ramazan 1290/ 27 Ekim 1873	Eminiddin Mah.	3000	15		300		200	
3	587/6	1496/113	el-Hâc Mahmudzade el-Hâc İsmail Efendi ibn el-Hâc Yahya	5 Safer 1289/ 14 Nisan 1872	Peripol Mah.	1000	15	150				
4	587/9		Hacı Hasan oğlu Yunus Ağa ibn el-Hâc Hasan	5 Şevval 1289/ 6 Aralık 1872	Müftü Mah.	750	15	105				
5	588/190		Kazma oğlu Hacı Hüseyin ibn Osman	7 C.âhir 1303/ 13 Mart 1886	Şetroz Köyü	2000	Belirtilmemiş	300				
6	588/218		Senginal oğlu Osman Efendi ibn Mustafa Efendi	11 Şevval 1304/ 3 Temmuz 1887	Sivelos Köyü	10 adet Mecidiye altını (yüzlük)	Belirtilmemiş	150				
7	588/54		Temur oğlu Haşim Efendi ibn Abdullah	10 R.ewvel 1303/ 14 Şubat 1886	Kamaşinoz Mah.	1000	Belirtilmemiş	150				
8	589/100	1499/140	Keskin oğlu Dursun Efendi ibn Ahmed	15 Zilka'de 1298/ 9 Ekim 1881	Karadere Nah. İnci Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı				
9	589/106		Cebin oğlu Mustafa b. Yakut	15 R.âhir 1299/ 4 Mayıs 1882	Kurâ-y Seb'a Nah. Vilköy İspir Köyü	1500	Belirtilmemiş	Tamamı				
10	589/108.	1499/122	Nafîş oğlu Yunus Efendi ibn el-Hâc Mehmed	20 Şaban 1298/ 18 Temmuz 1881	Leroz Karadere Köyü	1500	Belirtilmemiş	Tamamı				
11	589/112	1499/139	Molla Ahmed oğlu Mehmed Efendi ibn Reşid	25 R. âhir 1298/ 27 Mart 1881	Mapavri Nah. Concik Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı				
12	589/140	1499/171	Tavukçu oğlu Hasan Efendi ibn Memiş Efendi	27 C.ewvel 1299/ 16 Nisan 1882	Kurâ-y Seb'a Nah. Manda Köyü	1000	Belirtilmemiş	150				
13	589/144	1499/126	Kalender oğlu Osman Efendi ibn Mehmed	5 Receb 1298/ 3 Haziran 1881	Başgürgen Köyü	1500	Belirtilmemiş	Tamamı				

Osmanlı Dönemi'nde Rize ve Çevresinde Kurulan Para Vakıfları (1859-1913)

14	589/ 145	1499/125	Hawa oğlu Emin ibn Ömer	15 Ramazan 1298/ 11 Ağustos 1881	Zavendik Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			
15	589/99	1499/114	Yazıcı oğlu İsmail Efendi ibn İbrahim	25 R.âhîr 1298/ 27 Mart 1881	Argaloz Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			
16	591/ 218		Nicaz oğlu İsmail b. Ahmed	14 Zilka'de 1310/ 30 Mayıs 1893	Karadere Nah. Silvan Ahya Köyü	2000	Belirtilmemiş	Tamamı			
17	592/ 157	1502/198	Durmuş oğlu Hacı Ahmed Efendi ibn Mehmed	17 Zilhicce 1314/ 19 Mayıs 1897	Lerozgoror ma'a Mervane Köyü	1000	Murabaha nizamnamesi	Tamamı			
18	592/ 218	1504/268	Kanu oğlu Süleyman Efendi ibn Memiş Efendi	12 Zilka'de 1321/ 4 Şubat 1904	Salarha Hurtoz Köyü	1500	Belirtilmemiş	Tamamı			
19	593/ 108	1503/106	Ahmed oğlu Akif Efendi ibn Mustafa	11 C.evvel 1316/ 27 Eylül 1898	Mapavri Nah. Komika Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			
20	593/ 42	1501/24	Çalık oğlu Hüseyin b. Mustafa	5 C.âhîr 1309/ 6 Ocak 1892	Lazkoz Köyü	2000	15	Tamamı			
21	594/ 199	1504/119	İbiş oğlu Abbas b. Mustafa ve Abdurrahman oğlu İbrahim b. Osman ve Hüseyin oğlu Hafız İsmail Efendi ibn Ahmed	15 Zilka'de 1319/ 23 Şubat 1902	Kurâ-yı Seb'a Nah. Kabahor Köyü	1500	Belirtilmemiş	Tamamı			
22	594/ 221		Hurdeşzade Yusuf Efendi ibn Ali Ağa	18 R.evvel 1318/ 16 Temmuz 1909	Hamalyoz Raşota Köyü	1500	Belirtilmemiş	Tamam			
23	595/214		Hacı Osman oğlu Hafız Hasan Efendi ibn Hacı Süleyman	29 Şaban 1327 13 Eylül 1909	Karadere Nah. Apencene Köyü	2000	Belirtilmemiş	Gelirin yarısı			Gelirin yarısı
24	595/ 22		el-Hâc Mustafa Efendi ibn Ömer	10 Ramazan 1285/ 25 Aralık 1868	Kal'a Mah.	73 adet Mecidiye altını (yüzlük)	15		Tamamı		Şadırvan tamirine
25	595/ 253	1504/141	Karadereci oğlu Arif Efendi ibn Yunus	23 Muharrem 1320/ 2 Mayıs 1902	Atyonaz Çikara Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			
26	595/ 58	1506/94	Bayraktar oğlu Abdülmeccid Efendi ibn Yusuf Efendi	29 R.âhîr 1324/ 22 Haziran 1906	Fatla Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			
27	595/ 74	1506/49	Öksüz oğlu Mehmed Efendi ibn Cevâhîr	12 C.âhîr 1323/ 14 Ağustos 1905	Raşot Köyü	1500	Belirtilmemiş	Tamamı			
28	596/ 109	1506/7	Havla oğlu Şükri Efendi ibn Dursun Efendi	17 Şevval 1322/ 25 Aralık 1904	Kuriloz Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			
29	596/ 153	1504/43	Süleyman oğlu Yahya Efendi ibn Memiş	9 Şevval 1318/ 30 Ocak 1901	Karadere Nah. Abencene Köyü	2000	Belirtilmemiş	Tamamı			

30	596/224	1503/171	Safî oğlu Ömer Efendi ibn Mahmut Efendi	6 R.âhîr 1317/ 14 Ağustos 1899	Kuzandinoz Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			
31	596/ 93	1504/168	Kazdal oğlu Ahmed Efendi ibn Osman	21 C.âhîr 1320/ 25 Eylül 1902	Salarha Singaz Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			
32	597/ 129		Lâfzen oğlu Recep Efendi ibn Osman	10 C.ewel 1321/ 4 Ağustos 1903	Salarha Singaz Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			
33	597/ 250		Kambur oğlu Hasan Efendi ibn Hacı Hüseyin	17 Şaban 1326/ 14 Eylül 1908	Katoz Köyü	1000	Belirtilmemiş				
34	598/ 143	1503/89	Hacı oğlu Ahmed Efendi ibn Ali ve Kasbar oğlu Recep b. Musa	9 R.ewel 1316/ 25 Eylül 1898	Arunmağroz Köyü	2000	Belirtilmemiş	Tamamı			
35	598/ 179	1504/271	Muslih oğlu Kamil Efendi ibn Arif	18 Zilka'de 1321/ 5 Şubat 1904	Kurâ-yı Seb'a Nah. İksenit Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			
36	599/ 186		Sipahi oğlu Hüseyin Efendi ibn Hüseyin	13 Muharrem 1322/ 30 Mart 1904	Kurâ-yı Seb'a Nah. Varde Köyü	900	Belirtilmemiş	Tamamı			
37	599/ 40		Bayrakdar oğlu İdris b. Ali	20 C.ewel 1303/ 24 Şubat 1886	Fadla Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			
38	600/ 124		Laz oğlu Ömer Efendi ibn-i Hürşid	18 C.âhîr 1328/ 27 Haziran 1910	Atyanoz Çikara Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			
39	600/ 143		Saracade Mehmed Efendi ibn Abdulhamid Efendi	17 Zilka'de 1328/ 20 Kasım 1910	Roşi Mah.	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			
40	600/ 150		Kara Mahmut oğlu Hafız Mustafa Efendi ibn-i Mahmud Ağa	22 Zilhicce 1327/ 4 Ocak 1910	Mirekaloz Köyü	1500	Belirtilmemiş	Yarısı			Yarısı
41	600/ 16		Kara Ömer oğlu İsmail Efendi ibn Ali	26 Zilka'de 1326/ 20 Aralık 1908	Mapavri Nah. Galata Köyü	1500	Belirtilmemiş	Tamamı			
42	600/ 214		Sarı Hasan oğlu Ahmed Efendi ibn Salih	27 Zilka'de 1329/ 19 Kasım 1911	Karadere Nah. Sivane Köyü	1500	Belirtilmemiş	Tamamı			
43	600/ 97		Gülnük oğlu Osman Efendi ibn Zekerîya	22 Zilka'de 1327/ 5 Aralık 1909	Mirekaloz Köyü	1000	Belirtilmemiş	15 sehim			3 sehim
44	601/ 95	1508/288	Eskit oğlu İbrahim Efendi ibn Osman Efendi	6 Zilhicce 1329/ 28 Kasım 1911	Giliçoz Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			
45	601/ 96		Hacı Ali oğlu Yakub Efendi ibn Şaban Efendi	20 C.âhîr 1328/ 29 Haziran 1910	Kayıklar Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			
46	602/ 247	1501/40	Kara Ali oğlu Molla Hüseyin ibn Salih ve Kara Ali oğlu Mahmud Çavuş ibn Ömer ve Deli oğlu Mesud b. Hasan	25 Şaban 1309/ 26 Ocak 1892	Ponçuz Köyü	2000	Belirtilmemiş	300			
47	602/ 42	1504/113	Bağdatlı oğlu Mehmed Efendi ibn Ömer Efendi	10 Ramazan 1319/ 21 Aralık 1901	Mapavri Nah. Fenaçi Köyü	1500	Belirtilmemiş	Tamamı			
48	603/ 158	1508/11	Hacı oğlu Mehmed Efendi ibn Zâhir	4 R.âhîr 1329/ 4 Nisan 1911	Armudahyuz Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			
49	604/ 188		Sarı Hasan oğlu Ali Efendi b. Ali	17 Zilhicce 1331/ 17 Kasım 1913	Leroz Mervan Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			

Osmanlı Dönemi'nde Rize ve Çevresinde Kurulan Para Vakıfları (1859-1913)

50	604/ 268		Külünk oğlu Hasan Efendi ibn Memiş Efendi	29 Receb 1330/ 14 Temmuz 1912	Gorgorlu Köyü	1053	Belirtilmemiş	Tamamı			
51	605/ 53		Ömer oğlu Mehmed Efendi b. Hüseyin	11 R.âhır 1331/ 20 Mart 1913	Salarha Ruspa Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			
52	606/ 142		Nevahi oğlu Kamil Efendi ibn Hasan	2 C.ewel 1326/ 2 Haziran 1908	Goncinoz Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			
53	606/ 252	1508/12	Ökkeş oğlu İslam Efendi ibn Hacı Ali	26 R.âhır 1329/ 26 Nisan 1911	Rize Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			
54	606/ 37		Kurt oğlu Hafız Kâmil Efendi ibn Hacı Arif Efendi	24 Muharrem 1330/ 14 Ocak 1912	Veroz Köyü	1500	Belirtilmemiş	Tamamı			
55	606/ 47	1508/40	Çini oğlu İsmail Efendi ibn Süleyman	5 Zilka'de 1329/ 28 Ekim 1911	Kurâ-yı Seb'a Nah. Vilköy İspir Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			
56	606/ 58		Al oğlu Şevki Efendi ibn Ali Efendi	18 Zilka'de 1328/ 21 Kasım 1910	Mapavri Nah. Çaçeva Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			
57	607/174		İslâm oğlu Hafız Yusuf Efendi ibn Mustafa	15 Receb 1332/ 9 Haziran 1914	Karadere Nah. Tolun Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı			
58		1499/138	Molla Ahmed oğlu Kaptan Hacı Receb Efendi ibn Hacı Mehmed Efendi	6 Muharrem 1299/ 28 Kasım 1881	Concık Köyü	34 adet Mecidiye altını (yüzlük) 32	Belirtilmemiş		485		30
59		1502/116	Bekir oğlu Hacı Yusuf Efendi ibn Osman	4 Şaban 1313/ 20 Ocak 1896	Perkam Köyü	2000	Belirtilmemiş	Tamamı			
60		1502/95	Fakih oğlu Dursun Efendi b. Abdülaziz	22 R.âhır 1312/ 21 Aralık 1894	Paşayan Mah.	1000	Belirtilmemiş			Tamamı	
61		1503/99	Kumbasar oğlu Kamil b. Hacı Yahya, Kumbasar oğlu Bayram b. İbrahim, Kumbasar oğlu Mesud b. Ali, Anakuş oğlu Mustafa b. İbrahim	12 C.âhır 1317/ 18 Ekim 1899	Kurâ-yı Seb'a Nah. Cimil Ortaköy Köyü	4000	Belirtilmemiş			Tamamı	
62		1503/133	İslam oğlu Mustafa Efendi ibn Hasan	11 C.ewel 1316/ 27 Eylül 1898	Meri Mah.	4000	15		300		Kalanı
63		1504/38	Yusufoğlu Pehlivan Efendi ibn Hamid Efendi	26 Receb 1318/ 19 Kasım 1900	Kurâ-yı Seb'a Nah. Koher-i Süfla Köyü	2000	Belirtilmemiş	Tamamı			
64		1504/98	Züfarlı oğlu Ali Efendi ibn Osman	23 Receb 1319/ 5 Kasım 1901	Mapavri Nah Babik Köyü	2000	Belirtilmemiş			Tamamı	
65		1506/148	Abizade Hafız Ali Efendi ibn Hacı Şaban	3 Receb 1325/ 12 Ağustos 1907	Kum Mah.	1000	Belirtilmemiş			Tamamı	
66		1500/148	Hacı Ali Efendizade Cabı Efendi ibn Hacı Ali Rıza Efendi	13 R.âhır 1308/ 24 Ocak 1891	Haldoz Mah.	1000	Belirtilmemiş	150			
67		1504/36	Hürrem oğlu Ömer b. Mehmed	27 Şaban 1318/ 20 Aralık 1900	Mapavri Nah. Süpe Köyü	3000	Belirtilmemiş			Tamamı	

Ek 2: Yeniden inşa edilen cami, mescit, medrese, mektep ve kütüphane yapılan vakıflardır.

No	VGMA d. No/sayfa	RŞ No/sayfa	Vâkıfın adı	Vakfiye tarihi Hicri/Miladi	Köyü/ Mahallesi	Vakfedilen Miktarı (Kuruş)	Muamele oranı %	Vâkıfın şartı ve görevlere verilen senelik miktar ve diğer harca- malar (kuruş)						
								İmam ve Hatip	Mütevelli	Muallim	Kütüphane	Müderris	Tamir ve aydınlatma	
1	582/514	1488/103	el-Hâc Osman Efendizade el-Hâc Hasan Efendi ibn el-Hâc Osman Efendi ibn Mustafa Efendi	15 C.âhir 1275/ 20 Ocak 1859	Babek Mah.	4000	Belirtilmemiş				50	50		
2	583/ 179		el-Hâc Hasan Karpudan ibn Memiş b. Hasan	14 Şevval 1276/ 5 Mayıs 1860	Piri Çelebi Mah.	2500	15					300	Kalanı	
3	589/ 107	1499/118	Molla Ahmed oğlu Mehmed Efendi ibn Reşid	17 Zilka'de 1298/ 11 Ekim 1881	Concık Köyü	1000	Belirtilmemiş		Tamamı					
4	589/ 73	1499/45	Molla Ahmed oğlu Mustafa Efendi ibn Abdullah	29 Zilka'de 1296/ 14 Kasım 1879	Concık Köyü	2000	15	200	Kalanı					
5	589/220		Kamil oğlu Hasan Cavuş ibn Ali ve Baş oğlu Ahmed Ağa ibn Hasan	17 C.ewel 1301/ 15 Mart 1884	Şimadiyoz Köyü	2000	Belirtilmemiş	250					50	
6	589/ 231		el-Hâc Ahmed Ziyauddin Efendi ibn Mustafa ibn el-Hâc Abdurrahman	23 Muharrem 1294/ 8 Şubat 1877	İstanbul	5000	Belirtilmemiş				600			
7	589/ 240		Ömer oğlu Hüseyin Efendi ibn Mustafa	23 R.ewel 1300/ 1 Şubat 1883	Karadere Nah. Tohli Köyü	1000	Belirtilmemiş		Tamamı					

Osmanlı Dönemi'nde Rize ve Çevresinde Kurulan Para Vakıfları (1859-1913)

No	VGMA d. No/sayfa	RŞS No/Sayfa	Vakıfın adı	Vakfiye tarihi Hicri/Miladi	Köyü/ Mahallesi	Vakfedilen Miktarı (Kuruş)	Muamele oranı %	Vakıfın şartı ve görevlere verilen senelik miktar ve diğer harcamalar (kuruş)							
								İmam ve Hatip	Mütevelli	Muallim	Kütüphaneçi	Müderris	Tamir ve aydınlatma		
8	589/ 240		Boyer oğlu el-Hâc Abdulhabib Ağa ibn Mahmud Ağa	5 R.ewel 1300/ 14 Ocak 1883	Kurâ-yı Seb'a Nah. Kafkeme Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı							
9	593/90	1504/10	Kara Osman oğlu Hafız Ahmed Efendi ibn Ahmed	26 R.ewel 1318/ 24 Temmuz 1900	Kovaroç Köyü	1500	Belirtilmemiş	Tamamı							
10	593/149	1501/62	Sürgün oğlu Ahmed Efendi ibn İbrahim	8 Zilhicce 1309/ 4 Temmuz 1892	Kurâ-yı Seb'a Nah. Yilgüze Köyü	2500	Belirtilmemiş	Tamamı							
11	593/156	1501/193	Turab oğlu Hacı Süleyman ibn Memiş	25 R.ewel 1311/ 6 Ekim 1893	Tohli Köyü	2000	Belirtilmemiş	Tamamı							
12	593/91	1501/96	Kalpan oğlu Kaşım b. Memiş ve Hacı Bekir oğlu Bilâl b. İsmail ve Fetah oğlu Molla Hüseyin b. Ahmed	18 C.âhîr 1310/ 7 Ocak 1893	Karadere Nah. Maşer Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı							
13	594/ 104	1503/76	Kumbasarzade Mesud Efendi b. Yahya Ağa, Kumbasarzade Hasan Efendi ibn Hacı Mehmed, Kumbasarzade Mustafa Efendi ibn İsmail	9 Safer 1316/ 2 Haziran 1898	Kurâ-yı Seb'a Nah. Cimil Orta-köy Köyü	4000	Belirtilmemiş	300							180

No	VGMA d. No/sayfa	RŞS No/Sayfa	Vakfın adı	Vakfiye tarihi Hicri/Miladi	Köyü/ Mahallesi	Vakfedilen Miktarı (Kuruş)	Muamele oranı %	Vakfın şartı ve görevlere verilen senelik miktar ve diğer harcamalar (kuruş)					
								İmam ve Hatip	Mütevelli	Muallim	Kütüphaneci	Müdürlük	Tamir ve aydınlatma
14	594/107	1502/36	Hacı İbrahim oğlu Ruşen Efendi ibn Dursun	3 Safer 1312 / 6 Ağustos 1894	Kurâ-yı Seb'a Nah. Yukarı Kapse Köyü	1500	Belirtilmemiş	Tamamı					
15	594/173	1504/12	Kaplan oğlu Hacı Ali ibn Veli	11 R.âhır 1318 / 8 Ağustos 1900	Kurâ-yı Seb'a Nah. Cimil Ortaköy Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı					
16	594/176	1503/148	Yağcı oğlu Mehmed Efendi ibn Şaban	8 Zilhicce 1316 / 19 Nisan 1899	Kurâ-yı Seb'a Nah. Kabaref Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı					
17	594/235	1504/157	Giritli oğlu Yusuf Efendi ibn Mehmed	17 R.ewel 1320 / 24 Haziran 1902	Mapavri Nah. Akrotir Köyü	1500	Belirtilmemiş	Tamamı					
18	596/221	1506/59	Çarlık oğlu Ali Efendi ibn Halid	7 Zilka'de 1323 / 3 Ocak 1906	Zavendik köyü	5000	Belirtilmemiş					Tamamı	
19	596/251	1506/74	Eyüboğlu Osman Efendi ibn Yunus	17 Safer 1324 / 12 Nisan 1906	Kurâ-yı Seb'a Nah. Mânile Köyü	2000	Belirtilmemiş	Tamamı					
20	596/267	1501/125	Karaman oğlu Ömer Efendi ibn Osman	15 Zilhicce 1309 / 11 Temmuz 1892	Kurâ-yı Seb'a Nah. Kafkame Köyü	2000	Belirtilmemiş	300					
21	597/246	1504/113	Bostan oğlu Mehmed b. Ali	4 Zilka'de 1319 / 12 Şubat 1902	Kurâ-yı Seb'a Nah. Homeze Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı					

Osmanlı Dönemi'nde Rize ve Çevresinde Kurulan Para Vakıfları (1859-1913)

No	VGMA d. No/sayfa	RŞS No/Sayfa	Vakfın adı	Vakfi tarihi Hicri/Miladi	Köy/ Mahallesi	Vakfedilen Miktarı (Kuruş)	Muamele oranı %	Vakfın şartı ve görevlere verilen senelik miktar ve diğer harcamalar (kuruş)						
								İmam ve Hatip	Mütevelli	Muallim	Kütüphaneçi	Müdürlük	Tamir ve ay-dinlatma	
22	597/ 85	1502/22	Ömer oğlu Zekerriya Efendi ibn Ali	9 Şevval 1311/ 15 Nisan 1894	Salar Hakanis Köyü	1500	Belirtilmemiş	Tamamı						
23	598/ 259		Muti oğlu Abdurrauf Efendi ibn Mustafa	2 R.evvel 1328/ 12 Mayıs 1910	Hudisa Köyü	2000	Belirtilmemiş	Tamamı						
24	598/168	1506/15	Kalanat oğlu Mehmed Efendi ibn Ali	27 Zilka'de 1322/ 2 Şubat 1905	Gözgönlü Cami-i Latif Köyü	2000	Belirtilmemiş					Tamamı		
25	598/ 191	1502/58	Tavukçu oğlu Memiş Efendi ibni Hasan	19 Receb 1312/ 16 Ocak 1895	Uma Tohli Köyü	1500	Belirtilmemiş	Tamamı						
26	598/211		Fuyunuk oğlu Arif Efendi ibn Ahmed	6 Receb 1312/ 3 Ocak 1895	Kurâ-yı Seb'a Nah. Tolubınarı Köyü	1500	Belirtilmemiş	Tamamı						
27	599/186	1506/97	Rebi oğlu Ömer Efendi ibn Ömer	29 C.evvel 1324/ 21 Temmuz 1906	Kolasuz Köyü	1500	Belirtilmemiş						Tamamı	
28	599/ 224	1506/58	Fazlı oğlu Hacı Şakir Efendi ibn Mustafa	4 Zilka'de 1323 31 Aralık 1905	Kurâ-yı Seb'a Nah. Mahura Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı						
29	600/160	1506/88	Merkil oğlu Mehmed Efendi ibn Osman	7 R.evvel 1324/ 29 Haziran 1906	Leron Pençoç Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı						

No	VGMA d. No/sayfa	RŞS No/Sayfa	Vâkıfın adı	Vakfiye tarihi Hicri/Miladi	Köyü/ Mahallesi	Vakfedilen Miktarı (Kuruş)	Muamele oranı %	Vâkıfın şartı ve görevlere verilen senelik miktar ve diğer harcamalar (kuruş)						
								İmam ve Hatip	Mütevelli	Muallim	Kütüphaneçi	Müderris	Tamir ve ay-dinlatma	
30	600/ 42	1504/153	Kanbur oğlu Mustafa Efendi ibn Hacı Mehmed	23 Safer 1320/ 1 Haziran 1902	Potomya Feçran Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı						
31	601/5		Ali Baş oğlu İbrahim Efendi ibn Abdülkerim	22 Receb 1328/ 30 Temmuz 1910	Sinkaz Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı						
32	602/ 26	1504/60	Kangül oğlu Kahiraman b. Hacı Ali ve Alaman oğlu Ali b. Yahya ve Deli Balta oğlu Ali b. Yakub ve Molla Osman oğlu Mustafa b. Ahmed	18 Zilhicce 1318/ 8 Nisan 1901	Kürâ-yı Seb'a Nah., Anzer-i Sufla Köyü	1600	Belirtilmemiş	Tamamı						
33	602/162	1503/148	Molla İsmail oğlu Mahmud Efendi ibn Hüseyin	8 Zilhicce 1316/ 19 Nisan 1899	Mapavri Nah. Abrık m'a Makraş Köyü	1500	Belirtilmemiş	Tamamı						
34	602/57	1502/23	Veli oğlu Yunus Efendi ibn Memiş	18 Zilka'de 1322/ 24 Ocak 1905	Cambulak Köyü	1400	Belirtilmemiş	Tamamı						
35	602/ 62	1504/153	Köyü oğlu Süleyman Efendi ibn Çakır Abdülkerim	13 R. evvel 1320/ 20 Haziran 1902	Karadere Nah. Andra Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı						

Osmanlı Dönemi'nde Rize ve Çevresinde Kurulan Para Vakıfları (1859-1913)

No	VGMA d. No/sayfa	RŞS No/Sayfa	Vakıfın adı	Vakfiye tarihi Hicri/Miladi	Köyü/ Mahallesi	Vakfedilen Miktarı (Kuruş)	Muamele oranı %	Vakıfın şartı ve görevlere verilen senelik miktar ve diğer harcamalar (kuruş)						
								İmam ve Hatip	Mütevelli	Muallim	Kütüphaneçi	Müderris	Tamir ve ay-dinlatma	
36	603/279	1501/26	Bektaş oğlu Hacı Emin Ali ibn Hasan	22 Zilka'de 1308 29 Haziran 1891	Kurâ-yı Seb'a Nah. Patran Köyü	1000	15	Tamamı						
37	603/55	1504/147	Mando oğlu Ahmed Efendi ibn Hacı Hamid Efendi	4 Safer 1320/ 13 Mayıs 1902	Mişona Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı						
38	606/128		Hacı oğlu Hüseyin Efendi ibn Mustafa Efendi	20 Safer 1330/ 9 Şubat 1912	Vandri Köyü	1000	Belirtilmemiş	Tamamı						
39	606/265	1509/2	Ekişi oğlu Hüseyin Efendi ibn Hacı Battal	2 Safer 1331/ 11 Ocak 1913	Kurâ-yı Seb'a Nah. Kolyav Köyü	2000	Belirtilmemiş	Tamamı						
40	607/112		Ak Mehmed oğlu Hafız Lokman Efendi ibn Hüseyin	11 R.ewel 1331/ 18 Şubat 1913	Mişona Köyü	1500	Belirtilmemiş	Tamamı						
41		1501/21	Çalık oğlu Halid b. Mustafa, Çalık oğlu Receb b. Memiş, Öksüz Kâşif b. Osman, Çalık oğlu Yakub b. Ömer, Çalık---b. Mehmed	19 C.âhır 1309/ 20 Ocak 1892	Zavendik Köyü	5000	15						750	

No	VGMA d. No/sayfa	RŞS No/Sayfa	Vâkıfın adı	Vakfiye tarihi Hicri/Miladi	Köyü/ Mahallesi	Vakfedilen Miktarı (Kuruş)	Muamele oranı %	Vâkıfın şartı ve görevlere verilen senelik miktar ve diğer harcamalar (kuruş)					
								İmam ve Hâtip	Mütevelli	Muallim	Kütüphane	Müdürlük	Tamir ve ay-dinlatma
42		1501/34	Kaş oğlu Hacı Yusuf İbn Osman, Koyun oğlu Hüseyin b. Abdülaziz, Karbuz oğlu İbrahim b. Hurşid, Çap oğlu Receb b. Mehmed,	29 Receb 1309/ 28 Şubat 1892	Salarha Ahincoz Köyü	32 adet Mecidiye altını (yüz-lük)	Belirtilmemiş				Tamamı		
43		1501/76	Kösem oğlu Mahmud b. Süleyman, Köseki oğlu diğer Mehmed b. Osman	21 Safer 1310/ 15 Eylül 1892	Karadere Nah. Andra Köyü	9 adet Mecidiye altını (yüz-lük)	Belirtilmemiş				Tamamı		
44		1501/97	Kapuz oğlu Mustafa b. Mahmud, Molla Ahmed oğlu Tursun b. Mehmed, Kapuz oğlu Molla Hüseyin b. Ahmed	13 R.âhır 1310/ 4 Kasım 1892	Velâ Köyü	4000	Belirtilmemiş				Tamamı		
45		1504/97	Şami oğlu Ahmed Efendi İbn Abdî	9 Receb 1319/ 22 Ekim 1901	Mapavri Nah. Çaçeva Köyü	4227	Belirtilmemiş				Tamamı		
46		1504/128	Beyhozlu oğlu Kamil Çavuş İbn Ahmed	2 Zilhicce 1319/ 12 Mart 1902	Salarha Atıanoz Köyü	4000	Belirtilmemiş				Tamamı		

Ek 3: Daha önce mesicet olarak yapılmış, fakat bölge halkının ihtiyaçlarına cevap veremediği için camiye çevrilmiş olan yeni camilere yapılan vakıflardır.										
No	VGMA d. No/sayfa	RŞS No/Sayfa	Vakıfın adı	Vakfi tarihi Hicri/Miladi	Köy/ Mahallesi	Vakfedilen Miktar (Kuruş)	Muamele oranı %	Vakfın şartı ve görevilere verilen senelik miktar ve diğer harcamalar (kuruş)		
								İmam ve Hatip	Mütevelli	
1	585/ 103	1496/80	Kuloğlu Mehmed Efendi ibn Ahmed	13 Zilka'de 1288/ 24 Ocak 1872	Mapavri Nah. Abrik Köyü	1300	15	Tamamı		
2	585/ 105	1496/106	Hacı oğlu Hasan Efendi ibn el-Hâc Yahya	25 Muharrem 1289/ 4 Nisan 1872	Mapavri Nah. Akrafıl Köyü	1000	15	Tamamı		
3	585/ 234		Keleş Alemdar oğlu Mahmud b. Mehmed	8 Şaban 1289/ 11 Ekim 1872	Kanboz Köyü	1000	15	Tamamı		
4	585/ 65		Ahmed oğlu Ali Efendi ibn Mahmud	23 Muharrem 1288/ 14 Nisan 1871	Mapavri Nah. Canceva Köyü	2000	15	300		
5	585/ 66	1495/97	Köse Mehmed oğlu Molla Hüseyin b. Ali	15 R.âhir 1287/ 15 Temmuz 1870	Mağaloz Köyü	2000	15	200	100	
6	587/ 41		Durmuş oğlu İbrahim b. Ahmed	25 Zilka'de 1289/ 24 Ocak 1873	Karadere Nah. Taserik Köyü	1500	15	Tamamı		
7	587/ 132		Eloğlu Ali Efendi ibn Emin	8 Şaban 1292/ 9 Eylül 1875	Mapavri Nah. Haçpuva Köyü	3000	15	450		
8	587/ 144	1497/18	Hürrem oğlu Abdullah Efendi ibn Mehmed	23 Receb 1292/ 25 Ağustos 1875	Mapavri Nah. Sert Köyü	3000	15	450		
9	587/ 213		Morkil oğlu Mehmed b. Osman	15 C. evvel 1291/ 30 Haziran 1874	Licnuz Köyü	3000	15	450		
10	587/ 40		Hocaz oğlu İsmail b. Ahmed	25 Zilka'de 1288/ 5 Şubat 1872	Karadere Nah. Silyan Köyü	1000	15	Tamamı		
11	587/ 45		Sofu oğlu Osman Çavuş b. Ahmed	5 R. evvel 1290/ 3 Mayıs 1873	Giliçöz Köyü	2000	15	300		
12	587/ 83		Sarı Osman oğlu el-Hâc Yakub b. Hasan	23 C. evvel 1290/ 19 Temmuz 1873	Konyat Köyü	1500	15	Tamamı		
13	589/ 68		Sipahizade Hacı Hüseyin Efendi ibn Abdül-lah Efendi	10 Muharrem 1297 24 Aralık 1879	Kurâ-yı Seb'â Nah. Varde Köyü	1000	15	150		
14	589/ 73		Molla Ahmed oğlu Mustafa Efendi ibn Abdül-lah	29 Zilka'de 1296/ 14 Kasım 1879	Canceve Köyü	2000	15	200	100	
15	589/ 94	1499/31	Cemandan oğlu Mehmed Dursun Efendi ibn Ömer Ağa	15 Ramazan 1296/ 2 Eylül 1879	Kurâ-yı Seb'â Nah. Anzer-i Süflâ Köyü	2000	15	300		
16	589/ 239		Geveli oğlu Hafız Ömer Efendi ibn el-Hâc Ali Ağa	18 C. evvel 1301/ 16 Mart 1884	Kalohten Mah.	2000	15	300		
17	596/ 93	1500/26	Molla Hasan oğlu Mustafa Efendi ibn Ahmed	25 Zilka'de 1293/ 12 Aralık 1876	Sinkaz Köyü	3000	15	450		